

'de vijanden van mijn vijanden zijn mijn vrienden'

Het weekblad De Nieuwe na Grammens en Tindemans (*)

wim schamp

Toen in oktober van vorig jaar het weekblad De Nieuwe in stervensnood verkeerde, namen de geldschieters van het blad een beslissing die enkele jaren geleden wellicht niemand voor mogelijk had gehouden. Mark Grammens, oprichter en jarenlang bezieler van De Nieuwe, werd de laan uitgestuurd en als hoofdredacteur vervangen door Piet De Moor, tot dusver werkzaam bij het ACW-weekblad Spectator. In een mededeling van de voltallige raad van beheer van de NV De Nieuwe Pers, uitgever van De Nieuwe, heet het dat 'zowel met betrekking tot de toekomstige beleidsvoering als inzake de algemene redactionele opzet en de aan te wenden praktische middelen er tussen hem (Grammens) en vrijwel de algemeenheid van de raad van beheer grondige meningsverschillen gerezen waren, die enkel nog door een beëindiging van het dienstverband voldoende konden worden geregeld'. (1).

De eigenzinnige strijd die Grammens sinds het afsluiten van het Egmontpakt (1977) aangeboden had tegen het 'politieke establishment' in België — waartoe volgens hem ook de syndikale en socialistische leidingen behoorden — en die culmineerde in een ondubbelzinnige liefdesverklaring aan het adres van CVP-voorzitter Tindemans, was de druppel die in de ogen van menige aandeelhouder de beker deed overlopen.

Volgens sommige perscommentatoren voltrok zich in die bewuste oktobermaand een ware 'machtswisseling' aan de Emile Zola-laan te Schaarbeek. Daarbij werd verwezen naar de meerderheidspositie die o.a. een groep rond de linkse uitgeverij Kritak uit Leuven in het aandelenpakket zou verwerven (2). Eerder waren al discrete onderhandelingen gevoerd met de NV Roularta (Knack, Trends, e.a.) en met verantwoordelijken van de Vlaamse Uitgeversmaatschappij (de Standaard-groep). Op de agenda van deze besprekingen stond telkens de inbreng van nieuw ka-

pitaal die de verlieslatende Nieuwe moest toelaten op adem te komen. Geen enkel van de rondetafelgesprekken leverde echter resultaat op. De fondsen werden uiteindelijk toegeschoten door de oorspronkelijke financiers, het groepje van mensen dat al sinds 1964 op een smalle kapitaalsbasis De Nieuwe in leven houdt. Daardoor werd — naar eigen zeggen — de onafhankelijkheid van het blad gered (3).

De nieuwe hoofdredacteur Piet De Moor, vroeger nog redactiesecretaris bij De Nieuwe kreeg als opdracht mee het blad weer in zijn oorspronkelijke richting te sturen. Men denkt daarbij wellicht aan de periode dat De Nieuwe wekelijks lectuur verschaftte aan de gemiddelde progressieve intellectueel in Vlaanderen.

In diverse kringen staat men echter sceptisch tegenover de haalbaarheid van dat project. De geringe omvang van het nieuw ingebrachte kapitaal laat weinig manoeuvreerruimte toe. Bovendien wordt het zware dobber om het lezerspubliek, dat al enkele jaren elders zijn gading zoekt, terug te winnen voor het blad. Dat precies een omstreden figuur als Piet De Moor aangewezen werd om het schip terug in de thuishaven te loodsen, vergemakkelijkt die opdracht niet. De Moor staat immers bekend als een leerling van Mark Grammens, en dit niet alleen op het vlak van de stijl. Eind vorig jaar haalde Knack-redacteur Johan Struye nogal vernietigend uit naar de nieuwe hoofdredacteur. Volgens Struye 'verschijnt er nu een bevreedend wekelijks produkt, met overloze tirades van negentiende-eeuws scheldproza tussen interviews die de limiet bereiken van de irrelevantie en de onleesbaarheid' (4). Ongetwijfeld een zware beschuldiging. Of ze voorbarig is, moge blijken uit het volgende verhaal.

Breuk met de Jezuïeten

In 1964 nam De Nieuwe de fakkels over van het Vlaams-Hollandse weekblad De

Linie. De Jezuïetenorde, die eigenaar was van De Linie, had beslist de publicatie van het blad stop te zetten. Al enkele jaren moest zij lijdzaam ondergaan hoe De Linie meer en meer een flamingante toon aansloeg en tegelijk een aantal morele zekerheden uit de jaren vijftig op de helling zette. Een week na de uitgave van het laatste nummer verscheen De Nieuwe.

Mark Grammens, redacteur-binnenland bij De Linie, had acht personen in het Vlaamse land gevonden die bereid waren om tezamen 1 miljoen te stoppen in een nieuwe NV, de NV De Nieuwe Pers. Abonnees, administratie en een deel van de redactie werden overgenomen van De Linie. Grammens, die hoofdredacteur werd van het nieuwe blad, stond een duidelijk project voor ogen: doorgaan met een Vlaamse en ongebonden progressieve lijn en daarnaast kwaliteit bieden. De Nieuwe diende zich aan als alternatief voor de geconstateerde vervlakking in de Vlaamse (dagblad)pers. Na een aanvankelijk gunstige start raakte De Nieuwe in financiële moeilijkheden. Grammens had vóór de verkiezingen van 1965 een hoofdartikel geschreven waarbij hij de Volksunie verweet een traditionalistische koers te varen. Dit stuk zou De Nieuwe de helft van haar lezers gekost hebben. In dezelfde periode trachtte De Nieuwe ook een brug te slaan naar de vrijzinnige linkerzijde in Vlaanderen. Toen eind 1967 de schuldenlast te zwaar werd, gooide men de bedrijfsstructuur grondig om. Het personeelsbestand (dat al niet groot was) krimpde in tot de helft, het formaat van het blad werd tot minuscule proporties herleid (wat de drukkosten halveerde) en de oorspronkelijke geldschieters brachten nieuw kapitaal in. De afspraak was dat aan de redactionele onafhankelijkheid niets zou veranderen.

Geen compromis met de vijand

Vanaf 1969 treedt een onverwachte kentering in die zou aanhouden tot hal-

verwege de jaren zeventig. De Nieuwe blijkt aan te slaan bij een hele schare van jonge intellectuelen: veel studenten, maar ook mensen uit de onderwijssector, de kadergroep en de vrije beroepen. Een promotiefolder met advertentietarieven uit die periode vermeldt een oplage van 36.200 exemplaren, waarvan 60 procent abonnees.

Van De Nieuwe straalt een uitgesproken non-conformisme af. Grammens was een der eersten die waarschuwde voor een opdoemende CVP-staat in Vlaanderen, waarvan hij de vormen zag verrijzen doorheen de pas verworven culturele autonomie. Maar ook voor de toenmalige BSP viel het oordeel vaak hard uit. De talrijke beheersmandaten van bepaalde socialistische hoogwaardigheidsbekleders vonden geen genade in de ogen van Grammens die elk compromis met het bestaande bestel afwees. Grammens verstond het zelfs om de linkerzijde te waarschuwen voor overheidssteun aan hun verlieslijdende kranten. Elk stelsel van overheidssubsidiëring moest volgens hem finaal leiden tot onderwerping van de pers aan de regering (3).

De Nieuwe was in die zeventiger jaren echter meer dan Grammens alleen. Heel wat voormalige achteenzestigters hebben er hun (soms langdurige) stempel op gedrukt. Onder hen: Rita Jolie-Mulier (in 1976 gedurende zes maanden hoofdredactrice), Brigitte Raskin (redactiesecretaresse), Renée Van Mechelen, Pol Van Caeneghem, Karel Michielsen, Leo Geerts, Georges Adé, Johan De Roey, Ludo Abicht, ... De situatie waarin De Nieuwe zich midden de jaren zeventig bevond, werd wellicht het best samengevat door de Gentse universiteitsprofessor Jaap Kruithof. Kruithof schreef in het jubileumnummer, toen De Nieuwe tien jaar bestond: 'De Nieuwe heeft steeds de moed gehad, waar nodig, kritiek te oefenen op partijen, strekkingen, instituties en personen waar zij dit nodig achtte. Kritiek op de BSP, Ral en Amada, op VDB en Van Elslande, op de BRT, andere weekbladen, enz. De Nieuwe heeft terecht jarenlang gestreden tegen een stel ingeroeste vooroordelen, tegen een oudbakken romantisch flamingantisme, tegen een ongeestig katholicisme, tegen een sectair gauchisme, voor een wereldbeschouwelijk pluralisme, een progressisme van gelovigen en ongelovigen, een onbaatzuchtige inzet voor de arme derde wereld. Door deze kritische en eerlijke houding heeft zij vaak de woede

uitgelokt van allerlei met het Establishment verbonden instanties, maar dit strekt haar tot eer' (6).

Egmont

Toen in 1977 de coalitiepartijen van de regering Tindemans II het zgn. Gemeenschapsakkoord (beter gekend als het Egmontpakt) ondertekenden, veranderde Mark Grammens het geweer van schouder. Week na week herschreef hij zijn bittere aanklacht tegen al diegenen die Vlaanderen verkocht hadden (en dat waren er blijkbaar heel wat). Geheel in de stijl van die oubollige romantiek waarover Kruithof het had, constateerde Grammens: 'Er zit geen dynamiek in de Vlaamse beweging. Ze mist kracht. Ze mist zelfvertrouwen en dat beetje arrogantie zonder hetwelk in een maatschappij van machtsverhoudingen niets tot stand wordt gebracht. Vlaanderen is lui, Vlaanderen is ingedommeld, het slaapt zijn welvaartsroes uit en als het straks wakker wordt, zal het merken dat het bestolen is van al zijn bezittingen, maar dan zal het te laat zijn om de dief te grijpen'.

Sinds het Egmontpakt krijgen Grammens' editoriaalen een vreemde ondertoon. Dat de VU nog durft opkomen voor een Vlaamse staat, beschouwt hij als verraderlijk opzet vanwege 'de Propaganda-Abteilung van de voormalige Vlaamsgezinde Volksunie'. VU-woordvoerder in Kamer Baert staat bij hem bekend als 'de fanatieke pro-FDF-fraktieleider van de Volksunie'. En SP-voorzitter Van Miert 'gedraagt zich nog altijd als de politieke clown die hij van bij zijn benoeming is geweest'.

De Chinese leuze indachtig 'de vijanden van mijn vijanden zijn mijn vrienden', gaat De Nieuwe steeds dichter aanleunen bij kringen die bezwaarlijk als boegbeelden van Vlaamse progressiviteit gelden. In naam van Vlaanderen verschijnen regelmatig vrije tribunes en interviews met personaliteiten als Lode Claes (VVP-voorzitter), Jef Maton (anti-Egmonter en huidige ondervoorzitter van de VU), Jef Van Overstraeten (voormalig VTB-VAB-voorzitter en lid van Protea), CVP-kamerlid Jan Verroken, Karel De Witte (editorialist Gazet van Antwerpen), Emiel Van Cauwelaert (ex-politiek directeur van Het Volk), enz.

Na Egmont blaast Grammens verwoed de loftrumpet van de CVP-voorzitter Tindemans. Tindemans is in de ogen van Grammens niet alleen de man die

Vlaanderen op de valreep redde door Egmont de das om te doen (en die daarvoor de val van zijn eigen regering veil had), maar bovendien 'zouden we vandaag helemaal overgeleverd zijn aan de junta van de Belgische NATO-kolonels, met het ACV als generaal-majoor, als Tindemans niet een spaak in het wiel van Hof en NATO had gestoken door zich tot voorzitter van de CVP te laten plebisciteren'. Men schrijve 11 april 1980, na de vorming van een nieuwe regering Martens. Die regering Martens kwam trouwens in voor Grammens verdachte omstandigheden tot stand. PS-voorzitter Cools zou immers met de NATO-staf de afspraak gemaakt hebben om binnen de regering niet verder tegen te pruttelen wat betreft de installatie van kernraketten in ons land, als hij in ruil voor deze belofte 'zijn' gewestvorming kreeg (7).

Het lijkt stof voor science-fiction, maar voor Mark Grammens is het bittere ernst. Hem rest nog één taak: de oorlog tegen het 'establishment'. In zijn visioen behoort tot dat establishment zowat iedereen die in België enige politieke verantwoordelijkheid draagt: de vakbondsleiders, de politieke partijen, premier Martens, André Cools, de SP (steevast «S»P genoemd), De Morgen, het Hof, de BRT (die volgens Grammens veel te veel de niet-linkse meerderheid in Vlaanderen voor het hoofd stoot en veel beter zou luisteren naar de waarschuwingen die dienaangaande in het CVP-blad Zeg werden geuit), de Walen en — waarom niet? — het parlementaire regime zelf.

Extreem-links kapitaal ...

Het opstappen van Grammens in oktober vorig jaar bleef voor de aandeelhouders over als laatste redplank. Niet alleen had De Nieuwe veel krediet verloren bij de linderzijde, even angstwekkend was de snelle daling van de verkoop die zich de laatste jaren doorzette. Op 23 september verscheen op de voorpagina van De Standaard een bericht over een 'machtswisseling' bij De Nieuwe. Volgens het bericht zou de raad van beheer van de NV De Nieuwe Pers 'nieuw kapitaal aangetrokken hebben uit extreem-linkse hoek, teneinde het hoofd te kunnen bieden aan financiële moeilijkheden (...) De financiële reddingsoperatie zou de omvorming van het blad tot een orgaan voor gauchistische actiegroepen beogen'. De Standaard vermeldt voorts dat het kapitaal af-

komstig is van de Leuvense uitgeverij Kritak en dat in ruil voor de inbreng Grammens moet vertrekken.

Was het de bedoeling van De Standaard om de onderhandelingen tussen Kritak en De Nieuwe Pers, die zich in een eindstadium bevonden, alsnog te kelderden? In elk geval toonden beide groepen zich weinig gelukkig met de 'informatie' die Grammens hiervoor aan De Standaard ter beschikking stelde. Grammens was immers toen reeds contractueel tot een akkoord gekomen met de raad van beheer over een 'gouden handdruk' (die hem flink wat geld opleverde), zodat hij geen reden meer had om zich met de verdere financiële en redactionele beslomeringen van De Nieuwe nog te moeien.

Korte tijd later sprongen de onderhandelingen met Kritak effectief af. Het akkoord-in-spe voorzag in zijn laatste versie een meerderheidsparticipatie van Kritak (via een inbreng van 3,6 miljoen) en een nieuwe hoofdredacteur in de persoon van Edi Clijsters, assistent in de politieke wetenschappen te Leuven. Wat er op het laatste nippertje misging, kwam naar buiten uit nooit duidelijk over. Volgens Herman Van Hilst, directeur van De Nieuwe, vertoonde Kritak plots geen interesse meer, vermoedelijk omdat men zich daar bewust werd het akkoord financieel noch materieel te kunnen uitvoeren. Kritak-directeur Rik Coolsaet: 'Dat wij niet klaar stonden is bij de haren getrokken. Wel waren wij niet bereid om een deel van ons kapitaal in de gouden handdruk van Grammens te stoppen. Grammens zit er trouwens voor veel tussen dat zich in de eindfase van de besprekingen een aantal misverstanden voordeden die het akkoord onmogelijk maakten'. Kritak plant intussen de uitgave van een eigen informatieweekblad. Men voorziet het eerste nummer tegen september 1982 (8).

Kapers op de kust

Dat een blad als De Nieuwe niet alleen de interesse opwekt van 'kapitaal uit extreem-linkse hoek', zoals De Standaard dat omschrijft, moge blijken uit gesprekken die de uitgevers van De Standaard zelf, nl. de Vlaamse Uitgeversmaatschappij (VUM), kort tevoren hadden met beheerders van De Nieuwe Pers. Daar werd voornamelijk gepraat over een mogelijke kapitaalbreng vanuit de VUM, het verlenen van faciliteiten evt. know-how en samenwerking op het vlak van de advertenties. De fi-

guur van Grammens vormde voor de VUM-onderhandelaars, die ten persoonlijke titel optraden, geen struikelsteen. Veel verder dan een verkenningsronde droegen deze gesprekken echter niet.

Eveneens in de loop van 1980 deed De Nieuwe Pers een voorstel aan de NV Roularta (Knack, Trends, Sportmagazine, E3, Family, De Streekkrant, ...). Dit uitgeversbedrijf uit Roeselare, dat de laatste jaren in volle expansie verkeert en elk jaar zijn winstcijfers verhoogt, reageerde aanvankelijk gunstig op de vraag van De Nieuwe naar kapitaalbreng. Achteraf bleek echter dat de belangstelling van Roularta minder het blad zelf dan wel de figuur van Grammens gold. Het zou in de bedoeling van Roularta gelegen hebben De Nieuwe op te kopen om het blad nadien te laten verdwijnen. Voor Grammens zou men een topfunctie creëren in een nog door Roularta op te richten dagblad. Naar men aanneemt heeft Grammens geweigerd aan deze operatie steun te verlenen (9).

Grammens II

Voor De Nieuwe zat er weinig anders op dan nog eens in de eigen vriendenkring op zoek te gaan naar financiële middelen. Men hoopt dat ook nu weer dit beproefde recept vruchten zal afwerpen. Daarvoor zal echter én de oplage moeten stijgen én de redactionele lijn van het blad drastisch veranderen. Binnen de raad van beheer van De Nieuwe Pers schijnt men zich wel van een en ander bewust te zijn. Men heeft intussen nogal ontgoocheld geconstateerd dat 'er kapers op de kust zitten met andere bedoelingen dan het handhaven — en wij herhalen het: waar nodig, het herstellen — van het oorspronkelijke karakter van ons blad. Diverse rechtse en conservatieve kringen hebben dan ook bij herhaling pogingen ondernomen om zoniet de hele vennootschap dan toch een meerderheidsbelang erin te verwerken. Die pogingen zijn definitief mislukt en we zijn er blij om' (10).

De man die het tij moet keren, Piet De Moor, lijkt sinds enige tijd te beseffen dat men van hem andere dingen verwacht dan het uitvoeren van Grammens' testament. Het begon immers weinig hoopgevend. In zijn eerste hoofdartikel kon De Moor niet nalaten flink na te trappen naar zijn vroegere werkgever, het ACV: 'Vandaag stelt men vast dat de

zeden van vele politieke en syndikale leiders zo verloederd zijn dat zij hun kranten dwingen een weg in te slaan die niet afgebakend wordt door het programma en de beginselen maar uitsluitend door de politieke opportuniteit als gevolg van het om zichzelf begane opportunisme aan de top (...) Als Houthuys zijn positie in de immorele poel van het Belgisch establishment enkel kan handhaven door de Vlaamse arbeiders schaamteloos te bedriegen (en hetzelfde geldt mutatis mutandis voor Debunne), dan zal hij dat ook doen en iedereen waarover hij macht meent uit te kunnen oefenen, trachten te elimineren die hem daarin niet volgt of dwars gaat liggen' (11).

Net als Grammens is Piet de Moor geobsedeerd door het 'politiek establishment'. Begrippen als links en rechts, progressief en conservatief, dekken volgens hem niet langer hun oorspronkelijke inhoud. De Moor heeft het graag over 'een bepaald soort links', meestal omschreven als 'pseudo-links'. Pseudo-links is bijvoorbeeld De Morgen, door De Moor in Spectator als 'het socialistisch propaganda-orgaan van Van Miert' bestempeld. Wie iets wil weten over het ontstaan van De Morgen, leest in hetzelfde artikel dat 'De Morgen zijn ontstaan uitsluitend te danken heeft aan het kraken van Volksgazet en het op straat zetten van de arbeiders die er aan hun brood kwamen' (12)!

Meer nog dan zijn voorganger heeft Piet De Moor het gemunt op de vakbondsleiding. Een week na zijn debuut in De Nieuwe roept hij in een nieuw editoriaal de Belgische arbeiders op om naar het voorbeeld van hun Poolse kameraden vrije vakbonden op te richten. Als reden voor dit advies geeft De Moor aan dat 'niet de arbeidersbewegingen vandaag het lot van dit land in handen hebben, maar wel Houthuys en Debunne, die al hun troeven hebben gezet op carrièrisme en eigenbelang, en vandaar op leugen en bedrog, op chantage, afdreiging en politieke kuiperij'. Voortbouwend op die redenering stelt De Moor vast dat enkel bij de niet-syndikale vleugel van de CVP de beginselvastheid zeer groot is, ofschoon die volgens hem niet de politieke macht in handen heeft... (13).

Overgangsfiguur?

Sinds enige tijd lijkt de toon hier en daar lichtjes gewijzigd. Weliswaar blijft bij De

Moor een fundamenteel wantrouwen bestaan tegenover het dubbel gezicht dat de Vlaamse socialisten zouden opzetten in controversiële aangelegenheden (bv. Zaire), of tegenover 'de trouweloze Martens, die door het Hof belast werd met de opdracht Vlaanderen in de Belgische context institutioneel te minoriseren' (14). Medewerker A. Mommen, auteur van talrijke bijdragen over de Belgische arbeidersbeweging, heeft het over de evoluties binnen de SP, door hem omschreven als een 'nieuwe bourgeoisie' (15). Maar tegelijk groeien bij de hoofdredacteur twijfels over de beginselvastheid van de eertijds fel geprezen CVP-leiding. Of zou het toch kunnen dat 'ook voor Leo Tindemans de politiek uitsluitend een middel lijkt om een verworven positie niet in het gedrang te brengen, zelfs al moet dit betaald worden met het bloed van duizenden onschuldigen die ver van hier aan de bajonetten van militair uitschot worden geregen'? Bedoeld wordt de houding van CVP-EVP inzake El Salvador (16).

Het succes van De Nieuwe hangt zonder twijfel af van Piet De Moor's bereidheid om vroeger geformuleerde standpunten te herzien. Daarvoor krijgt hij bij De Nieuwe Pers (terecht) het nodige krediet. Slaagt hij echter niet, dan is het niet uitgesloten dat na Karel Anthierens in 1974 en Rita Mulier in 1976 ook Piet De Moor een overgangsfiguur wordt.

Poujadisme

De man om wie het allemaal begon, Mark Grammens, werkt momenteel als columnist bij het zakenblad Trends, samen met Lode Claes en de recent in de belangstelling gekomen economieprofessor Van Meerhaeghe uit Gent. Grammens lijkt er konsekvent de lijn door te trekken die hij bij De Nieuwe eertijds uitstippelde. Onlangs nog vroeg hij begrip voor de actie van de kommunistische burgemeester van Vitry (Frankrijk) die de bulldozer liet zetten in een tehuis waar gastarbeiders logeerden. Tevoren wees hij erop, toen geruchten in die zin opdoken, dat een zakenkabinet van technici en gevolmachtigden niet noodzakelijk anti-democratisch hoeft te zijn (17).

Men kan het moeilijk begrijpen dat een figuur als Grammens, die zestien jaar lang het gezicht van De Nieuwe bepaald heeft (inclusief de oorspronkelijke en voor het blad succesvolle linkse koers),

onherroepelijk het pad van de rechterzijde schijnt ingeslagen te zijn. Bijna meewarig wordt het wanneer alleen het uiterst-rechtse weekblad 't Pallieterke bereid gevonden wordt de verdediging van Grammens op te nemen, enkele dagen voor zijn ontslag bij De Nieuwe. Volgens 't Pallieterke betekent het opstappen van Grammens 'een overduidelijk verlies voor de weekbladders in Vlaanderen, een kwade slag voor de strijdbare Vlaamse gemeenschap'. Over de levensbeschouwelijke en maatschappelijke meningsverschillen heen was er met de jaren een gevoel van sympathie gegroeid, zo schrijft het Antwerpse krantje. En verder: 'Van week tot week heeft Mark Grammens zijn scherpste pijlen afgeschoten op die kroonhalzen, de staatslieden-van-mijnvoeten, die slechte herders van hun volk (...) Mark is een internationaal geschoold, knap journalist. Gezegend met een fraaie stijl, met een duidelijke verwoording, met een flair voor analyse en synthese' (18).

Grammens heeft zijn kamp gekozen. In zijn strijd tegen het verziekt bestel sluit hij bondgenootschappen af met degenen die oorspronkelijk 'de vijanden van zijn vijanden' waren. Zijn vriendschap met Lode Claes heeft hem op die manier bij Trends gebracht. Vandaar is het mogelijk nog een stap naar een openlijk en radikaal poujadisme, een ideologie die in tijden van algemene crisis altijd opgeld heeft gemaakt. Wat zijn journalistieke toekomst betreft blijft het echter afwachten. Dankzij de gouden handdruk, waarmee hij bij De Nieuwe afscheid nam, kan hij voorlopig de kat uit de boom kijken. Aanbiedingen voor Grammens zijn er in het verleden genoeg geweest, ook nog recent. Wie hem wil moet hem echter nemen zoals hij is. En dat gebeurt niet altijd zonder moeilijkheden.

Bronnen

(*) Als basismateriaal voor dit artikel dienden de jaargangen van De Nieuwe vanaf het begin van de jaren zeventig. Vele citaten kunnen daarin teruggevonden worden.

- (1) *De Nieuwe*, 24 oktober 1980.
- (2) *De Standaard*, 23 september 1980.
- (3) *De Nieuwe*, 24 oktober 1980.
- (4) *Knack*, 24 december 1980.
- (5) Dit thema werd door Mark Grammens in de jaren zeventig ten overvloede aangesneden. Zie o.a. *De Nieuwe*: 21 juli 1972, 4 januari 1974, 18 januari 1974, 19 april 1974, 28 juni 1974, 4 oktober 1974, 3 januari 1975.
- (6) *De Nieuwe*, 4 april 1974.
- (7) *De Nieuwe*, 11 april 1980.
- (8) Wat de eindfase en het afspringen van de onderhandelingen tussen Kritak en de NV De Nieuwe Pers betreft werden ons talrijke gegevens verschaft door de woordvoerders van beide groepen. Zie in dit verband ook het door Kritak rondgestuurde perscommuniqué van 7 oktober 1980 (dat echter nauwelijks de pers haalde).
- (9) Deze gegevens komen van de h. Van Hilst, directeur van De Nieuwe, die hiermee correcties aanbracht op een relaas van Spectator van 11 oktober 1980.
- (10) *De Nieuwe*, 24 oktober 1980.
- (11) *De Nieuwe*, 31 oktober 1980.
- (12) *Spectator*, 11 oktober 1980.
- (13) *De Nieuwe*, 7 november 1980.
- (14) *De Nieuwe*, 14 november 1980.
- (15) *De Nieuwe*, 9 april 1981.
- (16) *De Nieuwe*, 12 februari 1981.
- (17) *Trends*, 15 november 1980 en 1 februari 1981.
- (18) 't *Pallieterke*, 2 oktober 1980.